

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

ЛАФФЕРІВ ЕФЕКТ У ПОСТКОМУНІСТИЧНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В. П А П А В А,

член-кореспондент АН Грузії

Проблема впливу податкового тягаря на економічну активність населення, на надходження доходів до державного бюджету є однією з найбільш дискусійних.

Понад чверть століття пройшло з того часу, як американський економіст Артур Лаффер запропонував криву (згодом названу його ім'ям), яка зображує залежність податкових надходжень до бюджету від розміру усередненого сукупного податку (УСП), згідно з якою спочатку в міру підвищення ставки останнього зростають і податкові доходи, але після певної точки (яка відома під назвою "точки Лаффера"), де ці доходи досягають свого максимального значення, вони починають скорочуватися. Ця залежність, також відома під назвою "лафферового ефекту", в деяких працях називається "законом Лаффера" (наприклад, [1]). Крива Лаффера є найбільш наочною ілюстрацією основних положень теорії економіки пропозиції [2; 3, розділ 3]. Як видно, "вишуканість" ідеї, покладеної в основу кривої Лаффера, і наочна простота її зображення настільки вплинули на кандидата у президенти США Рональда Рейгана (якому, як пишуть, у житті довелося "побувати" на кривій Лаффера [4, с. 357; 5, с. 188]), що вона стала основою для економічної політики (згодом названої рейганомікою), яка проводилася адміністрацією, очолюваною ним після перемоги на виборах. Незважаючи на скептичне ставлення багатьох відомих економістів того часу до самої кривої Лаффера [6, с. 49–50], а також і до місцезнаходження на ній економіки США, наочна простота графічного зображення податкових доходів від ставки УСП набувала дедалі більшої популярності. Теорія економіки пропозиції пізніше стала не тільки предметом дослідження для експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ) [7], але свого часу визнавалася і частиною його програм (наприклад, [8]).

Нині практично в усіх сучасних підручниках з економіки дається однозначна критична оцінка кривої Лаффера і результатів проведення політики рейганоміки [4, с. 353–357, 657–658; 5, с. 188–190; 9, с. 356–361; 10, с. 589–593, 678–680].

Проте фактично до сьогоднішнього дня тривають дослідження щодо вивчення математичних [1] та емпіричних [11] аспектів кривої Лаффера.

Згідно з класифікацією Є. Балацького, дослідження кривої Лаффера проводяться за двома напрямками – теоретичним та прикладним [12, с. 33]; перший з них охоплює моделювання фіскальних та виробничих процесів і теоретичний доказ параболічного виду графіка і наявності точок Лаффера [13–16], а другий – практичні розрахунки щодо визначення цих точок для окремих країн [12; 17–21].

Метою даної статті є уточнення графічного зображення виявлення лафферового ефекту на основі узагальнення нагромадженого досвіду з вивчення властивостей кривої Лаффера.

Основні теоретичні аспекти кривої Лаффера (короткий огляд)

Ідея, покладена в основу кривої Лаффера, є простою: вважається, що за нульової ($t = 0$) і стопроцентної ($t = 1$) ставок УСП податкові надходження до державного бюджету дорівнюють нулю, а на деякій точці (саме ця точка, як було зазначено, носить ім'я Лаффера) значень даної ставки t_{\max} , яка перебуває між нулем і 100%, ці надходження досягають свого максимального значення T_{\max} . Графічно крива Лаффера має такий вигляд (див. рис. 1).

Ідея і графічне зображення кривої Лаффера, за оцінкою Є. Балацького, ґрунтуються на таких суто штучних постулатах:

1) на догматичному твердженні (яке в дійсності є усього лише логічним припущенням) про те, що взагалі існує певна ставка УСП між нулем і 100%, яка забезпечує

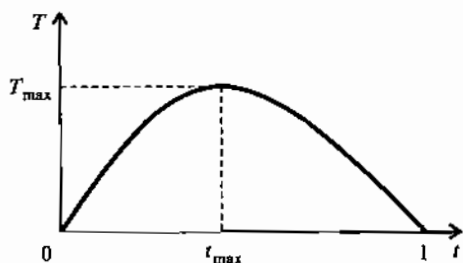

Рис. 1. Крива Лаффера

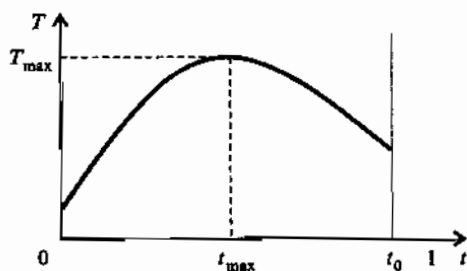

Рис. 2. Крива Лаффера з урахуванням невизначеності граничних умов

максимальні податкові надходження до бюджету [9, с. 359; 22, с. 39], хоча подальші дослідження, як це буде зазначено, додали більшої ясності справедливості даного твердження;

2) на гіпотетичній абстракції щодо граничних умов, оскільки рівність усіх податкових ставок нулю означає відсутність самої держави (через відсутність коштів для існування), а припущення про те, що, коли всі чисті доходи забираються державою, виробництво повністю згорнеться і держава більше нічого не отримає, спростовується практикою багаторічного функціонування командної економіки; виходячи з цього робиться висновок, відносно до якого крива Лаффера "покриває" не весь інтервал $[0, 1]$, а вужчий, усічений відрізок $(0, t_0)$, де $0,5 < t_0 < 1$ [19, с. 93]; з урахуванням даного положення крива Лаффера повинна мати такий вигляд (див. рис. 2).

3) на автоматичному припущенні пропорційності усіх видів податків, що виходить з початкової макроекономічної постановки задачі, внаслідок чого складніші фіскальні системи (прогресивного чи

регресивного оподаткування), які досить часто зустрічаються на практиці, "не вписуються" в агреговану конструкцію кривої Лаффера [22, с. 39–40];

4) на припущенні безінфляційності економіки, оскільки крива Лаффера описує податкові надходження у номінальному вимірі, внаслідок чого в умовах існування ефекту Олівера-Танці, коли податкові надходження зростають і при скороченні податкової бази через відносно високу інфляцію (тобто в інфляційному середовищі), податкові надходження необхідно розглядати в реальному вимірі; але в такій ситуації під питанням залишається саме існування кривої Лаффера як такої [22, с. 40–42].

Не дивно, що, виходячи із сказаного, а також враховуючи результати й інших досліджень, Є. Балацький робить висновок – теорія кривої Лаффера є не більш як красива гіпотеза, що в цілому не підтверджена [23, с. 9].

Незважаючи на це, у багатьох дослідженнях априорі передбачається існування кривої Лаффера [24–28]. Уряді праць поставлено завдання виявлення ступеня "підпорядкованості" того чи іншого конкретного виду податку кривій Лаффера, і, зокрема, показано, що цією кривою якнайкраще описується залежність податкових надходжень до бюджету від ставки податку на додану вартість (ПДВ) [14, 17], хоча тут же слід вказати на проблематичність існування цієї кривої для окремих видів податків [18, 19]. Практично з самого початку введення в науковий оборот поняття "кривої Лаффера" обговорювалося питання про встановлення з її допомогою оптимальної ставки податку на прибуток (який потім було замінено на так званий "обсяг усіх податкових вилучень з прибутку") [6, с.49], хоча в результаті теоретичних досліджень останніх років було встановлено, що зміна ставки податку на прибуток зовсім не описується цією кривою, а зростання цієї ставки тягне за собою і зростання відповідних надходжень до бюджету [14, с.139–140].

Необхідно зазначити, що крива Лаффера спочатку була сформульована в макроекономічній постановці, внаслідок чого її можна застосовувати не до окремих видів податків, а до певного УСП [22, с. 39]. Досить часто замість останнього використовується поняття податкового тягаря, показник якого визначається як відношення фактичних податкових надходжень у консолідований бюджет країни до обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) [12, с. 33–34]. Розрахований у такий спосіб показник податкового тягаря, на нашу думку, є спірним, бо в ньому не дістають відбиття, з

одного боку, ті потенціальні податкові надходження, які з різних причин і, насамперед, саме через великий податковий тягар не надходять до бюджету, і з іншого – частина ВВП, вироблена з тих самих причин у "тіньовій" економіці; інакше кажучи, даний показник, призначений для вимірювання податкового тягара, не охоплює втрати і бюджету і ВВП, зумовлені саме його важкістю.

Особливе значення має і врахування тієї обставини, на якому часовому інтервалі розглядається крива Лаффера.

Щодо неї "довгостроковим періодом" вважається такий проміжок часу, якого буде цілком досить для пристосування платників податків до будь-якої зміненої ставки податку; криві Лаффера для довгострокового (LRLC) і короткострокового (SRLC) періодів є взаємно перетинними (див. рис. 3) [24, с. 171–173]. Як бачимо, точка Лаффера для довгострокового періоду менша, ніж для короткострокового періоду ($t_{\max}^1 < t_{\max}^2$). Виходячи з рис. 3, ставку t_{\max}^2 доцільно скоротити, що забезпечить одержання у довгостроковій перспективі додаткових податкових надходжень до бюджету, але на це уряд не піде, бо в короткостроковій перспективі ці надходження скорочуватимуться. Отже, оскільки оцінка того, де – на висхідній чи спадній гілці кривої Лаффера – перебуває економіка країни, залежить від того, в якому часовому інтервалі розглядається сама ця крива, то уряд дотримуватиметься політики залишатися на точці t_{\max}^2 , тоді як підприємці вимагатимуть від нього руху до t_{\max}^1 , з метою стимулювання економіки з боку пропозиції, що приводить до зростання податкових надходжень у довгостроковій перспективі. Крім сказаного, фактор часу має й інші прояви стосовно кривої Лаффера, що буде спеціально розглянуто.

Як було показано вище, графічно крива Лаффера задається в координатах "податкова ставка – податкові надходження". Що ж до самої ідеї, покладеної в основу цієї кривої, то вона охоплює не тільки фіскальний, але й виробничий аспекти виявлення зміни ставки УСП. Зокрема, згідно з твердженнями прихильників теорії економіки пропозиції, зниження ставки УСП, за її початкового відносно високого значення, впливає на збільшення пропозиції праці та зростання інвестицій, що приводить до зростання ВВП і, як наслідок, розширення податкової бази. Як зазначає С. Балацький, в основі концепції кривої Лаффера лежить уявлення про існування залежності податкової бази (інакше кажучи ВВП) від ставки УСП за аналогією залежності від неї податкових надходжень до бюджету, тобто кривою Лаффера водночас описуються як фіскальний, так і виробничий аспекти вияву зміни ставки УСП [22, с. 39]. На основі даного положення ним вводиться поняття точок Лаффера двох родів: першого роду, коли досягається максимальне значення ВВП, і другого роду, коли свого максимуму досягають податкові надходження до бюджету [18]. При цьому, якщо криву Лаффера побудувати на основі згаданого показника податкового тягара, то точка Лаффера першого роду буде меншою (тобто лівіше на осі абсцис), ніж точка Лаффера другого роду. Іншими словами, максимальний обсяг ВВП досягається при меншому значенні показника податкового тягара, ніж коли до бюджету надійдуть максимальні податкові доходи. Це означає, що в проміжку між точками Лаффера двох родів збільшення податкових надходжень до бюджету можна забезпечити і при відносному згортанні виробництва (при скороченні ВВП) [12].

Як бачимо, крива Лаффера і в ідейному аспекті, і навіть у графічному зображенні містить у собі ряд дискусійних моментів. Незважаючи на скептичне ставлення до неї та її теоретичного обґрунтування з боку деяких сучасних відомих економістів [29, с. 47–51; 30, с. 56, 157–158], є ряд прикладних розробок, насамперед щодо країн з посткомуністичною економікою, які свідчать про фактичну наявність лафферових ефектів [12, 21]. Це, у свою чергу, звичайно, не може бути неспростовним доказом істинності всієї кривої, хоча підтверджує існування (за деяких умов) взаємозв'язку підвищення податкових надходжень до бюджету і зростання ВВП при зменшенні відносно високої ставки УСП.

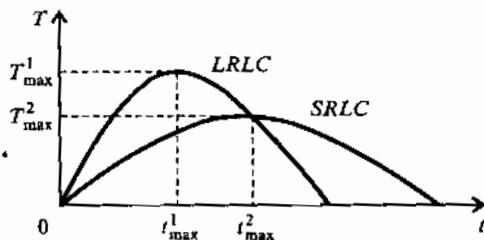

Рис. 3. Криві Лаффера у довгостроковому і короткостроковому періодах

Крива Лаффера в умовах посткомуністичної трансформації економіки

Концепція кривої Лаффера, як було зазначено вище, "народилася" і з самого початку була реалізована у США в рамках економічної політики рейганоміки. Однією з головних її цілей було скорочення дефіциту державного бюджету, що не тільки не було досягнуто, але фактично було отримано зворотний ефект – дефіцит зріс [29, с. 157–158; 30, с. 48; 31, с. 28; 32, с. 163–164; 33, с. 106–107; 34, с. 23]. Це значно вплинуло на формування скептичного ставлення до кривої Лаффера, що, як було зазначено, знайшло відповідне відбиття і в сучасних підручниках з економіки.

Емпіричні дослідження щодо країн – членів ОЕСР ставлять під серйозний сумнів існування кривої Лаффера і для цих країн [35, с. 10–11].

Але тут виникає логічне запитання: те, що крива Лаффера практично не підтвердилася для економіки США 80-х років і емпіричні дослідження ставлять під сумнів питання про її існування для країн – членів ОЕСР, чи є достатньою умовою для доказу того, що розглядувана крива взагалі не існує ні для будь-якої іншої країни, з іншими вихідними економічними передумовами?

Цілком природно, що відповідь на це запитання не може бути позитивною. Принаймні відкритим залишається питання про країни з посткомуністичною економікою, бо, як було зазначено, у деяких дослідженнях показано, що за певних умов лафферові ефекти мають місце [12; 21]. Не менш важливим є і те, що деякі всесвітньо відомі економісти (наприклад, професор Г. Беккер щодо Грузії [36], професор Дж. Сакс щодо України [5, с. 191]) виступають за зниження податкового тягаря саме в таких країнах для зростання економічної активності та збільшення податкових надходжень до бюджету. Зазначимо, що у Грузії зниження в 1996 р. деяких податкових ставок, яке спричинило скорочення ставки УСП, викликало збільшення податкових надходжень до бюджету [37, с. 119–120].

Економіка країн, які перебувають у процесі посткомуністичної трансформації, характеризується однією важливою особливістю, що відрізняє її від економіки інших країн. Зокрема, посткомуністична економіка має значний запас вільних виробничих потужностей, внаслідок чого є можливим істотне збільшення обсягів випуску продукції без особливого інвестування, що є сприятливою передумовою для виявлення лафферових ефектів [21, с. 110–111]. Проте необхідно зробити одне дуже важливе застереження: багато підприємств у посткомуністичних країнах через нездатність виробляти конкурентоспроможну продукцію є "мертвими", внаслідок чого утворюють так звану "некроекономіку" [38]. Очевидно, що "мертві" підприємства взагалі не можуть мати виробничих потужностей як таких.

В умовах переходу від командної економіки до ринкової полегшення податкового тягаря шляхом скорочення податкових ставок, якщо й викличе стимулювання пропозиції, то це не меншою мірою торкнеться і стимулювання попиту, що має неабияке значення для економіки посткомуністичних країн. Цей підхід було сформульовано у вигляді теоретичної конструкції "лафферо-кейнсіанського синтезу", яка є методологічною основою для так званої "податкової терапії" до стимулювання розвитку посткомуністичної економіки [27, с. 263–267; 28, с. 285–291].

Відповідно до кейнсіанського підходу, скорочення податкових ставок зумовлює зростання споживання, у короткостроковому періоді збільшення споживчих витрат викликає зростання попиту на товари та послуги, тобто зростання обсягів виробництва і зайнятості; разом з тим скорочення заощаджень внаслідок збільшення споживання викликає загострення конкуренції між інвесторами, що в кінцевому підсумку призводить до збільшення процентних ставок, а це, з свого боку, перешкоджає здійсненню вітчизняних інвестицій і дає стимул припливу іноземного капіталу [39, с. 618]. Цей ефект кваліфікується як негативний для країн з розвинутою економікою, тоді як для посткомуністичних країн він має такі позитивні сторони: по-перше, за зазначеної наявності вільних виробничих потужностей скорочення податкового тягаря може прямо сприяти використанню хоча б їх частини з метою розширення виробництва і, по-друге, заміщення некроекономіки конкурентоспроможним виробництвом є можливим тільки на основі залучення сучасних іноземних інвестицій [27, с. 264; 28, с. 287].

Для ілюстрації лафферо-кейнсіанського синтезу розглянемо просту модель (що має ілюстративну функцію) об'єднання кривої Лаффера і кейнсіанського мультиплікатора затрат [27, с. 266–267; 28, с. 288–289].

Припустимо, що крива Лаффера описується функцією:

$$T = Y_{\text{opt}} t \ln t, \quad (1)$$

де Y_{opt} – той рівень ВВП (Y), який відповідає максимальним податковим надходженням до бюджету (T_{max}).

Відповідно до функції (1), $T = 0$, при $t = 0$ і $t = 1$ (див., наприклад, [40, с. 72]).

З урахуванням того, що $T = t Y$, з функції (1) отримаємо:

$$Y = Y_{\text{opt}} \ln t, \quad (2)$$

що в принципі відповідає кейнсіанському уявленню про те, що зменшення УСП призводить до зростання виробництва [41, с. 88–89]. Зауважимо, що відповідно до функції (2) точка Лаффера першого виду відсутня і виходячи з функції (1) лафферів ефект виявляється тільки щодо точки Лаффера другого виду.

Прирівнюючи першу похідну функції (1) і вирішуючи отримане рівняння щодо t , визначимо, що

$$t_{\text{max}} = 1/e, \quad (3)$$

де e – основа натурального логарифму.

Стандартна кейнсіанська формула сукупного попиту, як відомо, має вигляд:

$$Y = c(Y - T) + G + I + X - M, \quad (4)$$

де c – гранична схильність до споживання ($0 < c < 1$); G – урядові витрати; I – приватні інвестиції; X – експорт; M – імпорт.

В умовах ринкової рівноваги сукупний попит (4) і сукупна пропозиція (2) рівні, і з урахуванням (1) отримаємо, що

$$Y_{\text{opt}} \ln t - c(Y_{\text{opt}} \ln t - Y_{\text{opt}} t \ln t) = G + I + X - M. \quad (5)$$

Розв'язуючи рівняння (5) щодо Y_{opt} і враховуючи рівняння (3), можна отримати таке рівноважне значення ВВП, за якого податкові надходження до бюджету досягнуть свого максимального значення:

$$Y_{\text{opt}} = \frac{G + I + X - M}{1 - (1 - 1/e)c}. \quad (6)$$

Вище було зазначено, що в умовах посткомуністичної економіки через наявність вільних виробничих потужностей можливість виявлення лафферових ефектів збільшується. Проте, як буде показано далі, це зовсім не означає наявності самої кривої Лаффера. Далі наша увага буде зосереджена на виявленні лафферового ефекту щодо точки Лаффера другого роду, бо саме вона є основоположною в ідеї кривої Лаффера.

Альтернативи кривої Лаффера

При розгляді постулатів, на яких ґрунтується крива Лаффера, було зазначено, що коли така крива й існує, то вона "покриває" не весь відрізок $[0, 1]$, а лише його усічену частину $(0, t_0)$ (див. постулат 2 і рис. 2). Наступні "поправки" до кривої ґрунтуються на врахуванні фактора часу, зокрема того інтервалу часу, який є необхідним для виявлення лафферового ефекту.

Останні дослідження показали, що при врахуванні фактора часу неабияке значення має й те, у якому напрямі розглядається зміна ставки УСП – в бік збільшення [23] або зменшення [21]. Розглянемо кожний варіант окремо.

Є. Балацький вводить поняття ефекту "післядії", відповідно до якого, при певному рівні УСП його подальше збільшення призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету тільки через кілька років [23, с. 8]. Отже, лафферів ефект виявляється тільки після того, як мине кілька років, внаслідок чого точнішим є вираз – *лафферів ефект з "післядією"*.

Через необхідність урахування фактора часу, так звану фіскальну криву, на якій і має позначитися цей ефект, слід подати не в координатах "податкові надходження – ставка УСП", як це робиться щодо кривої Лаффера, а відповідно до Є. Балацького – в координатах "податкові надходження – час" [23, с. 9]. На нашу думку, точнішою буде фіскальна крива, побудована у тривимірному вимірюванні в координатах "податкові надходження (T) – ставка УСП (t) – час (τ)".

Для графічного зображення на фіскальній кривій зазначеного ефекту "післядії" насамперед розглянемо варіант, коли ставка УСП змінюється в бік збільшення. З цією метою зазначений тривимірний простір спроектуємо таким самим чином, як це робиться, наприклад, у праці С. Брагинського [42, с. 164, 166, 169] (див. рис. 4).

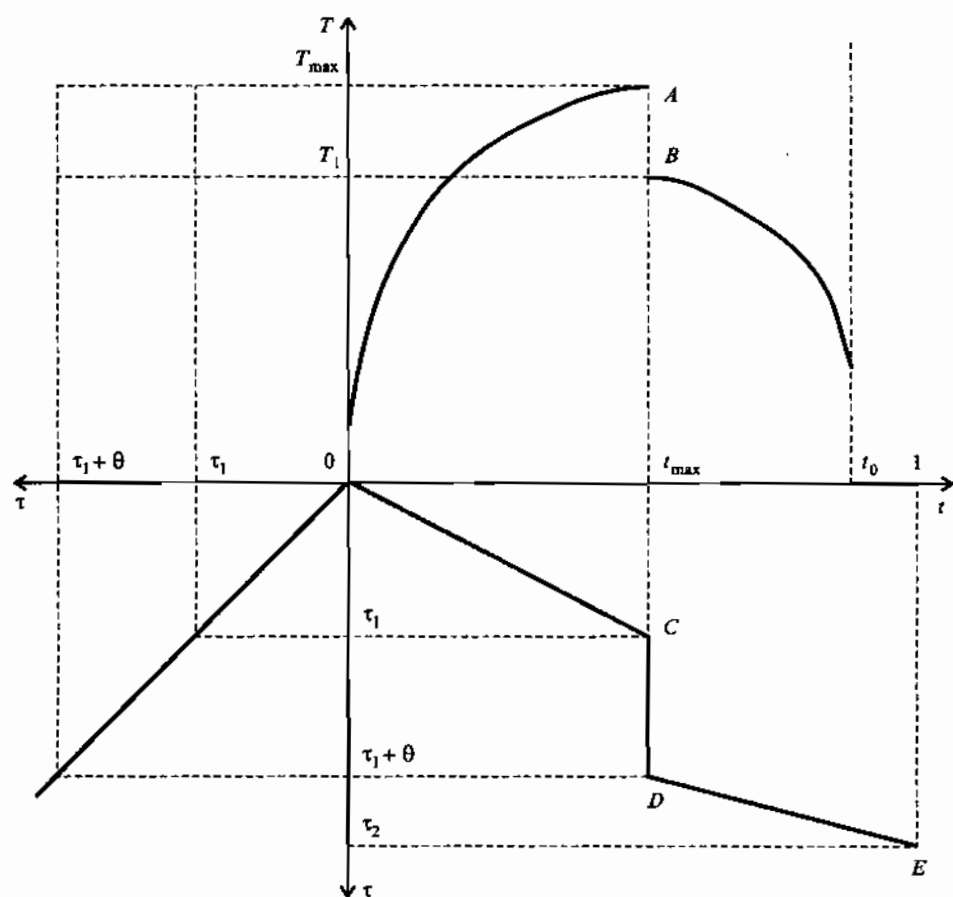

Рис. 4. Фіскальна крива за версією Балацького (крива Балацького)

Розглянемо часовий інтервал $[0, \tau_2]$, в рамках якого ставка УСП t підвищується від 0 до 1. Як видно з рис. 4, в інтервалі часу $[0, \tau_1]$ при підвищенні ставки УСП (t) зростають податкові надходження до бюджету, які свого максимального значення T_{\max} досягають у точці t_{\max} . Відповідними точками на фіскальній кривій є A , а на податковій — C . У переході з точки A в точку B на фіскальній кривій і виявляється лафферів ефект з "післядією" в умовах підвищення ставки УСП; зокрема, навіть при незначному збільшенні t_{\max} ставки УСП податкові надходження почнуть скорочуватися тільки через θ років, тобто починаючи з $(\tau_1 + \theta)$ року. Інакше кажучи, точці A на фіскальній кривій відповідають точки C і D на податковій кривій, водночас точці D на фіскальній кривій також відповідає і точка B . Отже, при ставці УСП, яка дорівнює t_{\max} , у році τ_1 податкові надходження досягнуть свого максимального значення T_{\max} , а в році $(\tau_1 + \theta)$ скоротяться до T_1 . Розрив фіскальної кривої у точках A і B і відбиває лафферів ефект з "післядією". При подальшому підвищенні ставки УСП після "проходження" лафферів ефекту з "післядією" (що на податковій кривій означає рух з точки D в напрямі точки E) в інтервалі (t_{\max}, t_0) податкові надходження до бюджету скорочуватимуться.

Необхідно зазначити, що на розглядуваній фіскальній кривій на рис. 4 лафферів ефект виявляється значно видозміненим, причиною чого, як було зазначено, є ефект

"післядії". При цьому точка Лаффера відсутня, та й саму фіскальну криву на рис. 4 навряд чи можна назвати лафферовою. Оскільки побудову фіскальної кривої на рис. 4 нами здійснено на основі результатів досліджень Є. Балацького, справедливо назвати її **фіскальною кривою за версією Балацького**, або коротше – **кривою Балацького**, а точку t_{\max} (для даної кривої), на якій виявляється ефект "післядії", – **точкою Балацького**.

Лафферів ефект "післядії", як це показано В. Вишневським та Д. Липницьким, хоча й дещо видозміненим чином, виявляється і в тому випадку, коли ставка УСП змінюється в бік зменшення [21, с. 113–114]. Подібно до рис. 4 побудуємо графічне зображення фіскальної кривої, коли у часовому інтервалі $[0, \tau_2]$ ставка УСП t зменшується від 1 до 0 (див. рис. 5).

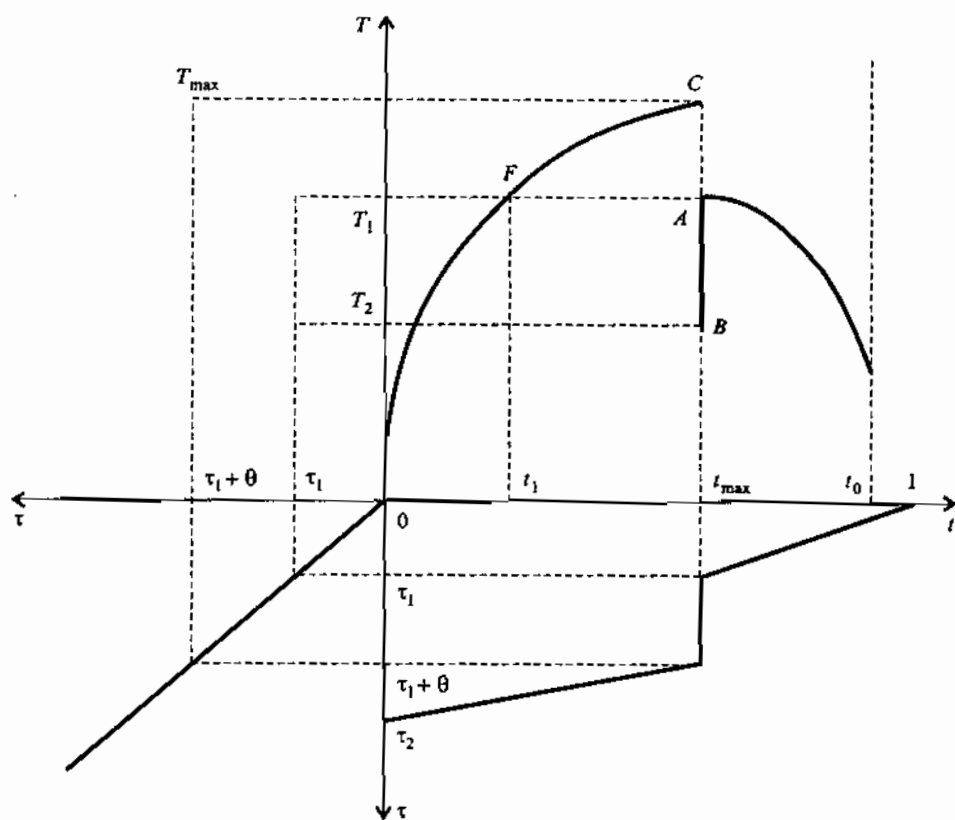

Рис. 5. Фіскальна крива за версією Вишневського – Липницького (крива Вишневського – Липницького)

Відповідно до рис. 5, в інтервалі часу $[0, \tau_1]$ при зменшенні ставки УСП (t) податкові надходження до бюджету підвищуватимуться і в точці t_{\max} , наблизившись до рівня податкових надходжень до бюджету T_1 (що на фіскальній кривій відповідає точці A), відразу ж впадуть до рівня T_2 (що на фіскальній кривій відповідає точці B), залишаючись на цьому рівні протягом наступних θ років. Таким чином, точкам A і B на фіскальній кривій відповідає точка D на податковій кривій. У році $(\tau_1 + \theta)$ за тієї самої t_{\max} ставки УСП виходячи з ефекту "післядії" податкові надходження до бюджету різко збільшаться і досягнуть свого максимального значення T_{\max} (чому на фіскальній кривій відповідає точка C, а на податковій кривій – точка E). У переході з точки A на точку C, через "проходження" точки B на фіскальній кривій, і виявляється ефект "післядії" в умовах зменшення ставки УСП. При подальшому скороченні останньої після $(\tau_1 + \theta)$ року податкові надходження до бюджету також скорочуватимуться.

Так само, як і у випадку з кривою Балацького, на фіскальній кривій на рис. 5 лафферів ефект виявляється в зміненому вигляді через ефект "післядії"; при цьому на даній кривій точка Лаффера відсутня, внаслідок чого цю криву не можна назвати лафферовою. Оскільки побудову фіскальної кривої на рис. 5 нами здійснено на основі зазначених результатів досліджень В. Вишневського і Д. Липницького, її справедливо назвати **фіскальною кривою за версією Вишневського – Липницького**, або коротше – **кривою Вишневського – Липницького**, а точку t_{max} (для даної кривої), на якій проявляється ефект "післядії", – **точкою Вишневського – Липницького**.

Відсутність точки Лаффера, та й самої кривої Лаффера, зовсім не означає, що за будь-якого скорочення ставки УСП можна чекати виявлення ефекту "післядії". Зокрема, якщо ставка УСП спочатку перебувала в інтервалі (t_{max}, t_0) , а потім різко була скорочена до такого ступеня, що виявилася в інтервалі (t_1, t_{max}) , тоді податкові надходження до бюджету збільшаться практично "миттєво", бо вони будуть не меншими, ніж T_1 . Саме ця ситуація й мала місце в Грузії у 1996 р., коли скорочення деяких податкових ставок, що спричинило скорочення і ставки УСП, привело до значного підвищення податкових надходжень до бюджету.

Основна складність практичного застосування лафферового ефекту полягає в тому, щоб не помилитися у визначенні перебування економіки тієї чи іншої країни на тому відрізку кривої Вишневського – Липницького, який відповідає інтервалу (t_{max}, t_0) , а потім також не помилитися в розрахунку такого скорочення ставки УСП, щоб не вийти за рамки інтервалу (t_1, t_{max}) , що означає перебування на кривій Вишневського – Липницького між точками S і F (див. рис. 5). Багато суперечок щодо вироблення фіскальної політики тієї чи іншої країни, як правило, упираються у виняткову складність визначення місцезнаходження її економіки на кривих Балацького і Вишневського – Липницького.

Література

1. *Guesnerie R.* A Contribution to the Pure Theory of Taxation. Cambridge, 1998.
2. *Canto V.A., Joiness D.H., Laffer A.B.* Foundations of Supply-Side Economics: Theory and Evidence. New York, 1983.
3. *Макашева Н.А.* США: консервативные тенденции в экономической теории. М., 1988.
4. *Самуэльсон П.А., Нордхаус В.Д.* Экономика. М., 1999.
5. *Мэнкью Н.Г.* Принципы экономики. СПб., 1999.
6. *Никитин С., Никитин А., Степанова М.* Налоговые льготы, стимулирующие предпринимательскую деятельность в развитых странах Запада. "Мировая экономика и международные отношения" № 11, 2000.
7. *Gandhi V.P., Ebrill L.P., Mackenzie G.A., and etc.* Supply-Side Tax Policy. Its Relevance to Developing Countries. Washington, 1987.
8. *Moustapha A.F.* Supply-Oriented Adjustment Policies. In: Macroeconomic Adjustment: Policy Instruments and Issues. Washington, 1992.
9. *Макконнелл К.Р., Брю С.Л.* Экономика: Принципы, проблемы и политика. Т. 1. М., 1992.
10. *Дорнбуш Р., Фишер С.* Макроэкономика. М., 1997.
11. *Slemrod J.* On the High-Income Laffer Curve. In: Tax Progressivity and Income Inequality. Cambridge, 1996.
12. *Балацкий Е.В.* Эффективность фискальной политики государства. "Проблемы прогнозирования" № 5, 2000.
13. *Соколовский Л.Е.* Подоходный налог и экономическое поведение (Введение в литературу). Экономика и математические методы. Т. 25, Вып. 4, 1989.
14. *Мовшович С.М., Соколовский Л.Е.* Выпуск, налоги и кривая Лаффера. Экономика и математические методы. Т. 30, Вып. 3, 1994.
15. *Капитоненко В.В.* Инфляционный сдвиг налоговой ставки на кривой Лаффера. У збірнику: Экономика и технология. М., 1994.
16. *Аркин В., Слестников А., Шевцова Э.* Налоговое стимулирование инвестиционных проектов в российской экономике. М., 1999.
17. *Гусаков С.В., Жак С.В.* Оптимальные равновесные цены и точка Лаффера. Экономика и математические методы. Т. 31, Вып. 4, 1995.

18. Балацкий Е.В. Лафферовы эффекты и финансовые критерии экономической деятельности. "Мировая экономика и международные отношения" № 11, 1997.
19. Балацкий Е.В. Точки Лаффера и их количественная оценка. "Мировая экономика и международные отношения" № 12, 1997.
20. Балацкий Е.В. Налог на имущество фирм и накопление основного капитала. "Мировая экономика и международные отношения" № 3, 1999.
21. Вишневский В., Литницкий Д. Оценка возможностей снижения налогового бремени в переходной экономике. "Вопросы экономики" № 2, 2000.
22. Балацкий Е.В. Фискальное регулирование в инфляционной среде. "Мировая экономика и международные отношения" № 1, 1997.
23. Балацкий Е.В. Воспроизводственный цикл и налоговое бремя. "Экономика и математические методы". Т. 36, Вып. 1, 2000.
24. Бьюкенен Дж. М., Ли Д.Р. Политика, время и кривая Лаффера. У книзі: Бункина М.К., Семенов А.М. Экономический человек: В помощь изучающим экономику, психологию, менеджмент. М., 2000.
25. Алексащенко С.В., Кислев Д.А., Теплухин П.М., Ясин Е.Г. Налоговые шкалы: функции, свойства, методы управления. "Экономика и математические методы". Т. 25, Вып. 3, 1989.
26. Соколовский Л.Е. Налог на добавленную стоимость и предприятие, максимизирующее прибыль. "Экономика и математические методы". Т. 28, Вып. 4, 1992.
27. Papava V. The Georgian Economy: From "Shock Therapy" to "Social Promotion". *Communist Economies & Economic Transformation*, 1996, Vol. 8, No. 8.
28. Papava V. The Georgian Economy: Main Directions and Initial Results of Reforms. In: *Systemic Change in Post-Communist Economies*. London, 1999.
29. Krugman P. *Peddling Prosperity: Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations*. New York, 1994.
30. Krugman P. *The Accidental Theorist: And Other Dispatches from the Dismal Science*. New York, 1998.
31. Slemrod J., Bakija J. *Taxing Ourselves: A Citizen's Guide to the Great Debate Over Tax Reform*. Cambridge, 1996.
32. Steinmo S. *Taxation and Democracy. Swedish, British, and American Approaches to Financing the Modern State*. New Haven, 1993.
33. Наумов А.А. Бюджетная политика США в 80–90-е годы. "Мировая экономика и международные отношения" № 12, 1998.
34. Наумов А.А. Бюджетная политика США в конце столетия. – США. Канада. "Экономика, политика, культура" № 12, 1999.
35. Leibfritz W., Thornton J., Bibbee A. *Taxation and Economic Performance*. OECD Economic Department Working Papers, No.176. Paris, 1997.
36. Becker G.S. A Free-Market Winner vs. a Soviet-Style Loser. *Business Week*, 1998, August 3.
37. Папава В. Международный валютный фонд в Грузии: достижения и ошибки. Тбілісі, 2000 (грузинською мовою).
38. Папава В. Некрозэкономика и посткоммунистическая трансформация экономики. Тбілісі, 2001.
39. Мэнкью Н.Г. *Макроэкономика*. М., 1994.
40. Яглом А.М., Яглом И.М. *Вероятность и информация*. М, 1973.
41. Столерю Л. Равновесие и экономический рост (принципы макроэкономического анализа). М., 1974.
42. Брагинский С.В. *Кредитно-денежная политика в Японии*. М., 1989.